

LUONNOS

Vantaan kaupungin lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle lausuntopyynnöstä VN/13371/2024 luonnoksesta hallituksen esitykseksi Työkanava Oy -nimistä osakeyhtiötä koskevan lainsäädännön kumoamisesta

VD/3834/00.04.03/2024

Vantaan kaupungin lausunto:

Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään vuonna 2022 perustetun työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle kuuluvan valtion kokonaan omistaman erityistehtäväyhtiö Työkanava Oy:n toiminnan lakkauttamista kokonaan vuoden 2025 alusta alkaen ja samalla yhtiötä koskevan lainsäädännön kumoamista. Tällä hetkellä Työkanava Oy:n lakisääteisenä tehtävänä on edistää osatyökykyisten henkilöiden työllistymistä ja tukea osatyökykyisten siirtymistä edelleen avoimille työmarkkinoille. Yhtiön toimintamallina on työvoiman vuokraus asiakasyrityksille ja yhtiö työllistää vain työvoimaviranomaisen sille palvelukseen osoittamia työnhakijoita.

Keskeisenä perusteluna Työkanava Oy:n toiminnan lakkauttamiselle esitetään, että sen työllistämistoiminta ei ole käynnistynyt yhtiölle asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja tavoitteena on vähentää valtion menoja. Julkisia varoja tulisi esityksen mukaan kohdentaa palveluihin, jotka tuottavat suurimman hyödyn käytettävissä olevilla resursseilla.

Esitysluonnoksessa kerrotaan, että ensimmäinen Työkanava Oy:n palvelukseen osoitettu osatyökykyinen työntekijä aloitti työnsä tammikuussa 2023 ja saman vuoden aikana työsuhde muodostettiin 22 yhtiöön osoitetun osatyökykyisen työntekijän kanssa, ja vuoden lopussa yhtiöllä oli 17 osatyökykyistä työntekijää eri toimeksiannoissa. Yhtiölle asetettua tavoitetta 170 osatyökykyisen työllistämiseksi vuoden 2023 loppuun mennessä ei saavutettu. Alkuperäiset työllistämistavoitteet olivat 400 henkilöä vuodelle 2023 ja 700 henkilöä vuodelle 2025.

Esitysluonnoksessa arvioidaan, että Työkanava Oy:n lakkauttamisella ei olisi merkitseviä perusoikeudellisia vaikutuksia, koska yhtiön työllistävä vaikutus on ollut niin vähäistä. Esityksessä todetaan, että osatyökykyisten työllistämässä voidaan hyödyntää uudistettua palkkatukea, muita TE-palveluita, työolosuhteiden järjestelytukea ja TE-palveluiden kanssa yhteistyötä tekeviä muita toimijoita, kuten järjestöjä, jotka tukevat vaikeimmassa asemassa olevien työnhakijoiden työllistymistä.

Vantaan kaupunki katsoo, että esitysluonnoksessa on jätetty tosiasiallisesti arvioimatta ehdotuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset ja yhteisvaikutukset muiden vireillä olevien lakiesitysten kanssa vammaisten ja muiden osatyökykyisten asemaan. Ehdotusta tulisi tarkastella esimerkiksi vasten hallituksen esitystä 13/2024 vp, jossa esitetään, että vain poikkeustapauksissa palkkatuettu työ kerryttäisi enää palkansaaajan työssäoloa ja silloinkin vain siltä osin kuin palkkatuettu työsuhde ylittää 10 kuukautta. Hallituksen esitysluonnoksessa esitettyjen tietojen perusteella ei voida tehdä johtopäätöstä, että Työkanava Oy:n lakkauttamisella olisi vain vähäinen ("ei merkitsevää") vaikutus vammaisten ja muiden osatyökykyisten perus- ja ihmisoikeuksiin. Kysymys perus- ja ihmisoikeusvaikutuksista ei tyhjenny tapauksessa siihen, kuinka monta osatyökykyistä henkilöä on työllistetty vuoden 2023 aikana Työkanava Oy:n palvelukseen.

Työkanava Oy:n perustamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä 198/2021 vp. esitettiin, että yhtiön potentiaalinen kohdejoukko on noin 20 000–30 000 henkilöä. Vantaan kaupungin mukaan tämä luku kuvaisi osuvammin vammaisiin ja muihin osatyökykyisiin kohdistuvia Työkanava Oy:n

lakkauttamisen välittömiä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Mahdollisuus tehdä työtä, hankkia oma toimeentulo ja välttää syrjäytyminen on ihmisoikeuskysymys, johon Suomi on sitoutunut perustuslain säännösten ohella ratifioidessaan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus (27/2016). On muistettava, että syrjäytymisen ehkäisemisen positiiviset vaikutukset (myös taloudelliset) heijastuvat laajemmalti yhteiskuntaan.

Työkanava Oy perustettiin Ruotsin Samhall-yhtiömallille, jossa toiminnan keskeisenä ajatuksena on, että Samhallista työpaikan saaneet osatyökykyiset henkilöt pääsevät tekemään normaalisti töitä, ja heidän puutteelliseen työkykyynsä liittyvä tuottavuuden heikentyminen korvataan Samhallille EU:n komission hyväksymänä valtiontukena. Samhall Ab:n yhtiöjärjestykseen on kirjattuna tehtävänä edistää toiminnallisesta häiriöstä tai vammasta kärsivien henkilöiden sopeuttamista työmarkkinoille tarjoamalla heille räätälöityjä työpaikkoja. Hallituksen esityksessä 198/2021 vp. kerrotaan, että Samhall työllistää yli 21 500 henkilöä, joista 89 % on henkilöitä, joilla on jokin toiminnallinen häiriö tai vamma. Ruotsin Samhall-yhtiömalli on osoittautunut kestäväksi, eikä sen toimintaa ole ollut tarvetta esittää lakkautettavaksi.

Vantaan kaupunki kiinnittää huomiota, että hallituksen esitysluonnoksessa ei ole tarkasteltu lainkaan toimenpiteitä Työkanava Oy:n toiminnan tehostamiseksi eikä syitä epäonnistumiselle (miksi Suomi epäonnistui siinä, missä Ruotsi on onnistunut). Yhtiön toiminta esitetään lakkautettavaksi, ennen kuin se on ehtinyt kunnolla edes alkamaan ja mahdollinen potentiaali tulemaan esiin. Työkanavaan ohjaamista on hankaloittanut varsinkin yhtiön alkuvaiheissa ohjaamiseen liittynyt lainsäädännöllinen byrokratia, joka selittää Vantaan kaupungin näkemyksen mukaan vuoden 2023 työllistettyjen vähäisiä määriä. Vantaan kaupungin mukaan valtio ei voi ulkoistaa perus- ja ihmisoikeusvelvoitteitaan kunnille ja katsoa, että vammaisten ja osatyökykyisten työllistämisen edistämisestä vastaavat jatkossa yksin kunnat ja järjestöt. Valtiolla on yhtä lailla velvollisuus löytää keinoja heidän työllistämiseensä nyt ja myös jatkossa. Palkkatuki ei välttämättä riitä täyttämään YK:n vammaissopimuksen ehtoja (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 27. artikla).

Vantaalla Virtaamo on paikallisesti toiminut osatyökykyisten työllistämässä hyvin, mutta on keskittynyt asiakkaisiin, joilla on vaikuttava kehitysvamma, autismikirjon häiriö, aistivamma, liikuntavamma tai vammautuminen eli kohderyhmä on pienempi kuin Työkanava Oy:llä. Työkanavan lakkauttamisen jälkeen ei olisi olemassa osalle osatyökykyisistä enää lainsäädännön luomaa konkreettista väylää eteenpäin työelämään. Kuntatalouden kannalta huomion arvoista on kuntien kiristytvä vastuu työttömyysturvan rahoittamisesta vuoden 2025 alusta alkaen: jokainen yli 100 päivää työttömänä oleva maksaa kunnalle.

Erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin kohdistuvaa lainsäädäntöä (työllisyyspolitiikkaa) ei tule tehdä poukkoilevasti vaan huomioiden perus- ja ihmisoikeuksien kiinnittyminen oikeuden syvempiin rakenteisiin, joka edellyttää esityksiltä korostunutta perusoikeudellista tarkastelua, asianmukaista vaikutustenarviointia ja vakaaseen harkintaan ja tietoon perustuvia ohjausliikkeitä. Nämä kriteerit eivät täyty käsillä olevassa hallituksen esitysluonnoksessa.